

افزایش دانشجویان تحصیلات تکمیلی و مسأله چاپ مقاله‌های برگرفته از پایان‌نامه

فصلنامه علمی پژوهشی
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
شاپا(چاپی) ۸۲۲۳-۲۲۵۱
شاپا(الکترونیکی) ۸۲۳۱-۲۲۵۱
نمایه در SCOPUS، LISA و ISC
http://jipm.irandoc.ac.ir
دوره ۲۷ | شماره ۴ | صص ۷۹۹-۸۰۰
تابستان ۱۳۹۱

با توجه به سیاست‌های دولت در گسترش آموزش عالی به‌ویژه دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری، اکنون با تعداد فزاینده‌ای از دانشجویان در این مقاطع روبرو هستیم. این رشد فوق‌العاده زیاد، چالش‌های گوناگونی از نظر کیفیت آموزش و پژوهش برای نظام آموزش عالی، استادان، و دانشجویان ایجاد کرده است. یکی از این چالش‌ها، الزام دانشجویان به چاپ مقاله در مجله‌های علمی پژوهشی است که باید تا پیش از جلسه دفاع از پایان‌نامه رخ داده باشد. برابر آیین‌نامه‌های موجود، دانشجویان کارشناسی ارشد باید دست‌کم یک مقاله و دانشجویان دکتری باید دست‌کم دو مقاله به چاپ رسانیده باشند و یا نامه پذیرش مقاله را ارائه دهند. این چالش به‌دلایل زیر می‌تواند پراهمیت و برای بسیاری از دانشجویان مخاطره‌آمیز باشد:

(۱) با افزایش تعداد دانشجویان، سهم هر استاد راهنما برای هدایت پایان‌نامه‌های ارشد و دکتری به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای افزایش یافته است، زیرا طی سال‌های اخیر تعداد اعضای هیئت علمی به نسبت تعداد دانشجویان افزایش نیافته است. این امر باعث می‌شود میزان وقتی که استادان برای راهنمایی پایان‌نامه‌ها و ویراستاری مقاله‌های برگرفته از پایان‌نامه‌ها صرف می‌کنند کمتر شود و در نتیجه، از کیفیت این مقاله‌ها کاسته شود. چنین چیزی در تضاد با هدف آموزش عالی است.

(۲) نکته مهمتر آن است که با توجه به تعداد کم مجله‌های علمی پژوهشی در مقایسه با تعداد فزاینده مقاله‌های برگرفته از پایان‌نامه‌ها، درصد قابل توجهی از این مقاله‌ها از شانس انتشار در مجله‌های علمی-پژوهشی برخوردار نخواهند شد. نتیجه این مسأله آن است که بخش قابل توجهی از یافته‌های علمی و دانش نو، مجال انتشار و در دسترس قرار گرفتن نمی‌یابند. این امر نیز در تضاد با هدف آموزش عالی است، به‌ویژه در سال‌های اخیر که تولید علم مورد تأکید فراوان قرار گرفته است. همچنین، بسیاری از دانشجویان از امکان فارغ‌التحصیل شدن به‌موقع برخوردار نخواهند شد و یا بخشی از نمره پایان‌نامه آنان کسر خواهد شد.

اما راه حل چیست؟ بدیهی است با توجه به سیاست‌های موجود، نمی‌توان انتظار داشت که تعداد دانشجویان تحصیلات تکمیلی کاهش یابد. اما می‌توان انتظار داشت که تعداد مجله‌های علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی افزایش یابد تا امکان چاپ مقاله‌های بیشتری فراهم شود. این امر البته نیازمند امکانات و شرایط خاصی است که باید برای تأمین آن برنامه‌ریزی کرد. با توجه به شرایطی که در آیین‌نامه‌های کمیسیون بررسی نشریات علمی کشور مطرح شده است، راه‌اندازی مجله‌های علمی-پژوهشی و علمی-ترویجی نیازمند وجود تعداد کافی اعضای هیئت تحریریه با رتبه دانشجویی و استادی، سردبیر با رتبه دست‌کم دانشجویی، مدیر اجرایی، بودجه، و ... است. در حال حاضر در برخی حوزه‌ها و رشته‌های دانشگاهی چنین شرایطی فراهم نیست، به‌ویژه رشته‌هایی که جوان هستند و هنوز اعضای هیئت تحریریه آنها به مراحل کسب رتبه دانشجویی و استادی نرسیده‌اند. شاید این مشکل در برخی رشته‌ها آنچنان جدی نباشد اما در هر صورت، شرایط موجود اجازه نمی‌دهد که به راحتی تعداد کافی مجله‌های علمی راه‌اندازی کرد.

از سوی دیگر، چنانچه حتی شرایط مورد نظر کمیسیون بررسی نشریات علمی کشور نیز وجود داشته باشد، شرایط داخلی بسیاری از دانشگاه‌ها به گونه‌ای نیست که به‌طور جدی امکانات لازم از جمله بودجه، دفتر، مدیر اجرایی، سامانه الکترونیکی، وب‌سایت و مانند آنها را فراهم کنند و در اختیار مجله و سردبیر آن قرار دهند. وضعیت کنونی برخی مجله‌های جاری از این جنبه‌ها مناسب نیست و همین امر باعث شده است تا وقفه‌های طولانی در انتشار مجله‌ها به وجود آید و حتی برخی مجله‌ها دچار توقف شوند. همه این مسائل باعث می‌شود تا انگیزه و علاقه سردبیران و اعضای هیئت تحریریه مجله‌ها در انتشار مجله‌های علمی کاهش یابد. از سوی دیگر، بسیاری از دانشجویان ارشد و دکتری دچار مشکل جدی در فارغ‌التحصیل شدن می‌شوند. وزارت علوم، دانشگاه‌ها، و مراکز پژوهشی باید به فکر چاره‌ای جدی برای برطرف کردن مشکلات موجود باشند. تحقق هدف‌های آموزش عالی مبنی بر افزایش تولید علم و کسب رتبه برتر در میان سایر کشورهای مطرح نیازمند توجه جدی‌تر به مقوله مجله‌های علمی، برآورد تعداد مجله‌های علمی مورد نیاز در حوزه‌های مختلف، تعداد دانشجویان تحصیلات تکمیلی در حوزه‌های مختلف، تعداد اعضای هیئت علمی دارای شرایط عضویت در هیئت تحریریه و یا سردبیری، و امکانات نرم‌افزاری (به‌ویژه بودجه و نیروی انسانی) است.

رحمت‌الله فتاحی

سردبیر